

תורה שבכתב

הפצת ועידוד לימוד התורה הקדושה עם פירוט רש"י

י"ל לוימי רבבות אלפי ישראל ע"י קרן תר"ג לטובת נשמת הרבני הנגיד הנכבד הר"ח ר' אריה (לייבל) ברה"ח ר' יונה רובין ז"ל

פנים חדשות באו לכאן! החל מהשבוע מדורים חדשים ועיצוב מחדש

פרשת בראשית | תשרי תשפ"ה | גיליון מ"א (שנה ב')

שבת של תורה פנינים מאירים לשולחן השבת

תורה שבכתב – עם תורה שבעל פה!

בתחילת פירושו על התורה, על הפסוק הראשון 'בראשית ברא אלקים', כותב רש"י הקדוש: 'בראשית - אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו ז"ל וכו'.

בכך באה התורה ללמדנו, ובא רש"י הקדוש ללמדנו - כותב הגה"צ רבי יוסף צבי סלנט זצ"ל בספרו באר יוסף - שתיכף ומיד בתיבה הראשונה שבתורה צריכים אנו לדרשת חז"ל, ושאי אפשר לנו לפרשה ולהבינה זולת דרשתם ז"ל, שהיא תורה שבעל פה. לפיכך הדגיש רש"י בלשון נחרץ 'אין המקרא הזה אומר אלא דרשוני!', להורנו שהמקרא לא יובן ולא יתפרש אלא אך ורק על ידי חכמינו זכרונם לברכה, ורק על פי דרשתם, והרי זה בא ללמד שכל התורה שבכתב ושבעל פה צמודים ומאחדים יחדיו!

דגים בשבת – ברכה משולשת

בפרשת השבוע אנו מוצאים שלש פעמים ברכה שבירך ה', בשלשה ימים זה אחר זה. ביום החמישי, בבריאת הדגים כתוב (בראשית א, כב) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹקִים לְאָמֹר. ביום שישי, בבריאת האדם כתוב (בראשית א, כח) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹקִים, וביום השבת כתוב (בראשית ב, ג) וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת.

לאור זאת, כותב הר"ק בעל בני יששכר מדינוב ז"ע, בספרו אגרא-דכלה, מובן מדוע מצוה גדולה שיאכל האדם דגים בשבת, כי כאשר 'אדם' המבורך מפי ה', אוכל 'דגים' שהתברכו מפי ה', ביום ה'שבת' שהתברך מפי ה', יש כאן ברכה משולשת, והחוט המשולש לא במהרה ינתק!

אוצר התורה החלומים מתוך הפרשה

ועץ הדעת טוב ורע (ב, ט)

למה הקדים תחילה טוב ואחר כך רע, ולא אמר להיפך ועץ הדעת רע וטוב? אלא כך היא בכל עבירה, תחילה היא נראית דבר טוב מנצנץ וזהו, אך בהמשך מגלים שמדובר בדבר רע ומר. (הגה"ק רבי חיים הכהן ז"ע, אב"ד ארם צובא)

ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפלוי פניך (ד, 1)

הרי השי"ת לא קיבל את מנחתו של קין, ואם כן מה השאלה למה חרה לך ולמה נפלוי פניך? אלא, השאלה היתה: מדוע נפלוי פניך ומה עיקר הצער שלך, האם מפני שלא קיבל ה' את מנחתך שלך, או מפני שה' קיבל את מנחתו של הבל אחיך...

(חידושי הרי"ם)

והבל הביא גם הוא מכליות צאנו (ד, ד)

הבל מעצמו לא התעורר להביא קרבן, רק אחרי שראה את מעשה קין נגרר אחריו, כאמור והבל הביא 'גם' הוא. לכן הוא נהרג, ולא התקיים בו 'שומר מצוה לא ידע דבר רע', כי לא היתה זו מצוה בשלימות, אלא חיקוי של מעשה אחיו. (דרשות מהר"ל מפראג, לשבת הגדול)

שערי תורה מבט מסכם ומבוא לפרשת השבוע

בפרשת בראשית נלמד את סדר בריאת העולם ואת מעשיהם וקורות חייהם של הדורות הראשונים, אדם וחוה, קין והבל, חטאם ועונשם. שאר תשעת הדורות מאדם עד נח, שאינם חשובים וראויים להאריך בהם, מוזכרים בקצרה, ולסיום הפרשה נלמד על חטאי דור המבול שהלכו אחרי יצום.

תחילת הבריאה • ששת ימי בראשית • אדם וחוה בגן עדן • חטא עץ הדעת • קין הורג את הבל • למך הורג את קין • הדורות מאדם עד נח • חטאי דור המבול

מה בפרשה:

נושאי הפרשה:

למך, דור שישי לקין, היה עיוור ובטעות ירה חץ על קין והרג אותו.

ה. עשרה דורות

התורה מפרטת בקצרה את עשרת הדורות מאדם את נח, ואת שנתיניהם הארוכות.

ו. דור המבול

בני הדור ההוא הכעיסו את ה' בהתנהגות בלתי מוסרית, ולכן ה' רוצה למחות את האדם מהעולם, אך נותן להם ארכה 120 שנה. רק נח מצא חן בעיני ה'.

א. ימי הבריאה

בתחילת הבריאה היה העולם ריק וחשוך, ורק כסא הכבוד ירחף על המים. במשך ששה ימים ברא ה' את כל הבריאה, וראה שכל מה שעשה הוא טוב מאד. ביום השביעי שָׁבַת ה' מכל מלאכתו, ובירך וקידש את יום השבת.

ב. כשמתחיל יצירך בגן עדן

ה' יצר את האדם מהאדמה, נפח בו רוח חיים, והניחו בגן בצד המזרחי לעדן, מהעדן יוצאים ארבע נהרות, וציוה עליו שלא לאכול מעץ הדעת. בהמשך ברא ה' את חוה כדי שתהיה עוזר לאדם.

ג. החטא הראשון

חוה מתפתה מדברי הנחש, אוכלת מעץ הדעת ומאכילה גם לאדם, בעקבות כך הם מבינים שעליהם ללבוש בגדים, ועושים חגורות מעלי תאנה.

הנחש נענש בקניצת רגליו, באכילת עפר, ובהימצאותו בעימות תמידי עם האדם והאשה. חוה נענשת בצער גידול בנים. האדם נענש לאכול לחמו בועת אפו, האדמה תגדל לו קוצים, וכשימות ישוב אל האדמה. אדם וחוה מגורשים מגן העדן.

ד. קין והבל

קין מקנא באחיו הבל שה' קיבל רק את קרבנו, ולכן הוא הורג את הבל. על כך הענישו ה' להיות נע ונד בארץ, כשהוא מתפלל אל ה' עושה לו ה' אות במצחו שלא יפגעו בו חיות השדה.

חיים של תורה מעלת וחשיבות לימוד חומש ורש"י

עיקר המצוה – ללמוד פירוט רש"י

'וכתבו הפוסקים שהן אמת שלפי סודן של דברים אי אפשר לאדם לפטור עצמו מלקרות שנים מקרא ואחד תרגום, אבל לפי פשטן של דברים שקריאת התרגום הוא להבין הענין, לפי שבזמנם היו מדברים ארמית, הנה כן כן לדידן, עיקר המצוה לקרות כל פרשה עם פירוט רש"י, הנה כי כן יאחו צדיק דרכו, אחוז בזה וגם מזה אל ינח ידו'

(פלא יועץ, מערכת פרשיות)

הכרת והבנת מושג בתורה

לב דעת

ארץ החוילה

במרחבי חומש בראשית מוצאים אנו שני אנשים שנקראו בשם 'חַוִּילָה', האחד בנו של כוש, נכדו של חם בן נח (בראשית י' 1), והשני נכדו של יֶשָׁם בן נח, והוא היה אחיו של 'אופיר' (שם פסוק כט).

בפרשת השבוע, מובא שנחל פישון, שהוא הנילוס, היה סובב את 'ארץ החוילה'. כדי שלא נטעה באיזה ארץ חוילה מדובר, האם חוילה מבני חם או מבני שם, הוסיף הכתוב וציין שהכוונה לאותה ארץ חוילה ששם נמצא הזהב הטוב והבדולח ואבני השוהם, ומכאן תבין שהכוונה היא לארץ החוילה מבני שם, שהוא היה אחיו של אופיר, כך שארצו היתה סמוכה לארץ אופיר, והרי מארץ אופיר הביא שלמה המלך את הזהב. הוי אומר, הזהב הטוב מקורו מארץ החוילה, משם הוא עובר לארץ אופיר, ומשם לשאר הארצות (על פי פירוש 'הר"י בכור-שור' על התורה).

הבנת מילה אחת בתורה

ועיניים לראות

טרם

שיבושים רבים, כידוע, שורבבו בימינו לשפה העברית אשר נוצרה שלא בקדושה, והיא מתימרת להתבסס על לשון הקודש, תוך סילוף משמעותם של מילים רבות בלשון הקודש.

אחת הדוגמאות היא המילה 'טרם', או 'בטרם'. בימינו משמשת מילה זו כמילה נרדפת למילה 'לפני' או 'קודם', כך שבמקום לומר 'לפני האירוע', או 'קודם לחג', יאמרו 'טרם האירוע' 'טרם החג', וכדומה.

אולם רש"י בפרשתנו (ב, ה), ובעוד כמה מקומות, מלמד שהמילה טרם אין פירושו 'קודם' או 'לפני', אלא פירושו 'עדיין לא'. וההוכחה לכך, כי אילו היה 'טרם' תחליף למילה 'קודם', היה ראוי להשתמש בו לפעמים כלשון פעולה, בהטיות שונות, לומר הַטְרִים, או מְטְרִים, כמו שאומרים הַקְדִים או מְקְדִים. אך מעולם לא מצאנו הטיות כאלו בשורש של טרם, משום שטרם אין פירושו קודם, אלא 'עדיין לא'.

ואזניים לשמוע

אוכל או אוכל?

אם נקרא בתוך ספר את המשפט הבא, ללא ניקוד: "בנימין אוכל אוכל", כמובן שברגע הראשון המשפט יהיה תמוה וחסר הבנה. אך כאשר נוסף לו ניקוד, ואף נקרא את המשפט בהטעמה הנכונה, בשימת לב בין מילה הנקראת מלעיל לזו הנקראת מלרע, נקרא זאת כך: בנימין אוכל אוכל, את המילה הראשונה נקרא בנימין צירי, בהטעמה בסוף המילה (-מ'לרע'), שפירושו: הוא עושה את פעולת האכילה, ואת המילה השנייה נקרא בנימין סגול, ועם הטעמה בתחילת המילה (-מלעיל), שפירושו: דבר מאכל, הדיינו שם העצם ולא תיאור פעולה. כלומר בנימין יושב ואוכל דבר מאכל.

כלל זה יעמוד נגד עינינו כשאנו מבקשים להבין את הפסוק (בראשית ד, כב) ותביל קֶן לְטֹשׁ פֶל חֶרֶשׁ נְחֹשֶׁת וּבְרָזָל. כפי שמסביר רש"י, 'לוטש' פירושו: הוא היה עושה את פעולת הליטוש והחידוד, וכך גם 'חרוש' אינו שם העצם של כלי חרישה הנקרא בשם 'חורש', ואינו נקרא בהטעמה מלעיל (שאו נפרש את הפסוק שהוא היה מלטש את הכלי הנקרא חורש), אלא הניקוד הוא 'חורש', בצירי, והוא נקרא בהטעמה מלרע, ופירושו דבר-מה העושה פעולת החרישה.

אמנם חרישה המוזכרת כאן אינה חרישת שדה, אלא אומנות עשיית כלי ברזל נקראת גם היא בשם 'חרושת'. אם כן, יתפרש הפסוק כך: תובל קין היה לוטש כל פְּלִי אומנות, אשר כלי האומנות הוא חורש - עושה פעולת חרישה [ייצור ותיקון] בכלי נחושת וברזל.

ויאמר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הוּא נִתְּנָה לִי מִן הָעֵץ וְאֵכָל (בראשית ג, יב) - פֶּאֶן כְּפֶר בְּטוֹבָה (רש"י)

נושא השבוע: מידת הכרת הטוב

גאוני הדורות וחכמי המוסר הצביעו על הלימוד והמוסר המאלף הנלמד מדברי רש"י אלו, כמה צריך אדם להתרחק ממידת כפיות הטובה, ולהכיר טובה למי שהיטיב עמו. בורא עולם נתן לאדם אשה שתהיה לו לעזר, ותחת שיכיר בטובה שנתן לו הבורא, הוא כפוי טובה והופך את האשה לאשמה בכל מהדליו.

להלן לקט נבחר של עובדות וסיפורים מגדולי ישראל על גודל מעלת וחשיבות מידת הכרת הטוב, מהם ניקח צידה לדרך, להפנים וליישם למעשה את דברי רש"י, להכיר בכל הטובות שבורא עולם עשה לנו, ולהכיר בטובות ובחסדים שבני אדם גמלו עמנו.

לטרחה להגיע לבר מצוה

ימים אחדים לפני שערך הגה"צ רבי שלום אייזן זצ"ל, מחכמי ירושלים, שמחת בר-מצוה לבנו הבכור, הלך יחד עם בנו, אל בית מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל להתברך מפיו.

לתדהמת כל משתתפי השמחה, ביום הבר מצוה הבחינו מרחוק בדמותו של רבי איסר זלמן, שהיה אז זקן ושבע ימים, כשהוא הולך לאיטו את כל הדרך מביתו הסמוך ליישיבת עץ חיים, עד לביתו של רבי שלום אייזן זצ"ל ב'בתי-נייטין'. בשארית כוחותיו אף טיפס קרוב לארבע קומות עד למקום השמחה.

'על מה ולמה טרחתם כל הטרחה הגדולה הזו?' - תהה רבי שלום אייזן המופתע. השיב לו רבי איסר זלמן: 'הכרת הטוב גדולה הנני חייב לכם, כי כאשר באתם להזמין אותי, תיכף הרהרתי לעצמי, הרי עברה תקופה כל כך קצרה מאז שהייתי נוכח בחתונתו שלך, והנה אתה כבר עורך הוא בר מצוה לבנך, הזמן עובר במהירות והחיים חולפים, עלי להתחזק ביותר לנצל את הימים. אם בזכותכם חלף במוחי הרהור תשובה, חייב אני לטרחה ולהשתתף בשמחתכם, מדין הכרת הטוב!'

סעודה אצל המארח

עקב סיבה בריאותית ביקר פעם כ"ק האדמו"ר הרה"ק בעל אמרי-אמת מגור זי"ע בברלין שבגרמניה. בהיותו שם בברלין השתוקק מאד הרבי להתארח דווקא אצל אחד מתושבי העיר, השוחט רבי אליעזר פרידמן ז"ל, על אף שדירתו היתה קטנה מצומצמת וממוקמת בקצה העיר. אולם מקורבי הרבי סידרו בעדו אכסניה מרווחת

במרכז העיר.

למרות זאת, לא וויתר הרבי והגיע לביתו של רבי אליעזר לביקור מיוחד וערך בביתו סעודה מיוחדת. במשך בכל הסעודה היה האמרי-אמת שרוי בשמחה יוצאת מן הכלל והשמיע דברי תורה לרוב. איש לא הבין מה יחסו של רבי אליעזר שזכה לזכייה כזו.

רק בצאתו מהבית הסביר הרבי: לפני ארבעים שנה, כאשר באתי עם אבא זכרוננו לברכה, הרה"ק בעל שפת אמת זי"ע, לבקר כאן בעיר אצל רופאים, איש לא הכיר אותנו, והתארחנו אז בביתו של רבי אליעזר, שבשום פנים ואופן לא רצה אז לקבל תשלום כלשהו עבור האירוח, וכי אפשר שלא להכיר טובה לאדם כזה!...

לשמוע את הדרשה

מגדולי וחשובי רבני מצרים לפני למעלה מיובל שנים היה הגאון רבי סעדיה מניד זצ"ל, לאחר שעלה ובאו לגור בארץ הקודש, הוזמן פעם לדרוש ב'פרשת זכור' בבית הכנסת קהל-ציון. מה מאד הופתעו הנוכחים לראות שבין הבאים לשמוע את הדרשה היה לא אחר מאשר רב רבנן מרן ראש ישיבת פורת יוסף הגאון רבי עזרא עטייה זצ"ל, אשד ישב לאורך כל הדרשה והאזין לה באוזן כרויה.

כאשר ליוו מעריצים רבים את רבי עזרא לביתו לאחר הדרשה, נשאל מה ראה לבוא ממרחק לשמוע את הדרשה של הרב מניד. ענה רבי עזרא: בתקופה שהייתי במצרים, לפני כמה עשרות שנים, דאג לי הרב מניד ועזר לי בכל הנדרש, ואף אכלתי לחם על שולחנו, על כן, משום הכרת הטוב באתי לשמוע את הדרשה, כדי שהציבור יכירו בערכו של הדרשן, ויבואו תדיר לשמוע את דרשותיו...

אמרות חכמה ופניני שפר מגדולי הדורות על פרשת השבוע

מעפר וסופו לעפר, וביני לביני אפשר לחטוף פרק משניות, דף גמרא, וכמה תפילות, אין לך שמחה גדולה מזו....

ידי זהב וראש ברזל...

לְטֹשׁ כָּל חֶרֶשׁ נְחֹשֶׁת וּבְרָזָל (ד, כב)

בישיבתו של כ"ק האדמו"ר הרה"ק בעל קדושת ציון מבאבוב זי"ע הי"ד היה בחור ברוך כישרונות, אך שעות רבות בילה בעשיית יצירות אומנות בכישרון רב. אמר לו הקדושת-ציון: מדוע בעל מוח טוב נקרא בשם 'ראש ברזל', ובעל ידיים טובות בשם 'ידי זהב'? - משום שזהב אינו מתקלקל גם אם לא משתמשים בו שנים רבות, בשונה מהברזל שאם הוא אינו בשימוש הוא מחליד. כך ראש טוב הוא ראש ברזל, ויש להיזהר להשתמש בו במי הנעורים למען לא יחליד, ואילו ידי זהב, אפשר לשמור לשנים מאוחרות יותר, הם יישארו זהב ולא יחלידו....

חכמת התורה

הפיוס: יש יותר קטנים ממך...

וְאֵת הַמָּאוֹר הַקָּטָן לְמַשְׁלֵת הַלְיָלָה וְאֵת הַפּוֹכְבִים (א, טז). על ידי שמייעט את הלבנה, הרבה צבאיה להפיס דעתה (רש"י)

אינו מובן. הרי הלבנה היתה גדולה והתמעטה, ובמה יפייסו הכוכבים את דעתה? אלא, ענה הרה"ק בעל חידושי הרי"ם מגור זי"ע: הלבנה תתנחם בכך, שאמנם היא יותר קטנה מהשמש, אבל יש אחרים שהם יותר קטנים ממנה, הכוכבים....

יסודו מעפר וסופו לעפר, ובינתיים?

כִּי עֵפֶר אֶתָּה וְאֵל עֵפֶר תִּשׁוּב (ג, יט)

נוהג היה הרה"ק ר' נפתלי מראפשיץ זצ"ל לשיך בניגון שמח את הפזמון 'אדם יסודו מעפר וסופו לעפר'. שאלוהו: מה כל כך משמח במילים אלו? ענה להם בחכמה: אילו היה האדם יסודו מזהב וסופו לעפר, אזי היה על מה לבכות, אבל עכשיו שיסודו

תורה והלכה נושאים הלכתיים מתוך הפרשה

האם צריך לומר 'ויכולו' עם אדם נוסף?

בפרשת השבוע לומדים אנו את פסוקי 'ויכולו' הנאמרים מדי ליל שבת, פעם אחת בתפילת הלחש, ופעם נוספת לאחר התפילה, וכן בקידוש על הכוס.

שלתחילה יש לומר עם עשרה אנשים, ומחדש המשנה ברורה: 'ועל כל פנים יהיה בשנים!'. ועל מקרה שאין לו אדם נוסף לומר עמו, הוא כותב: 'וטוב שגם היחיד יאמר, אבל לא יתכוין לשם עדות אלא כקורא בתורה'.

דעת החזון איש

ברם, החזון איש (א"ח סי' לה, י) חולק על המשנה ברורה, וסובר שאין לחפש אחר אדם נוסף לאמירת ויכולו, משום שלא מצוינו בפוסקים הידור של שנים, ויש לחוש דמחזי כמעמיד עדים על מעשה בראשית.

אך בספר מעשה איש (ח"ד עמ' קכ"א) מובא בשם מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שהחזון איש אמר לו, שאם איחר לומר ויכולו עם הציבור, ינהג כמנהג העולם ויאמר ויכולו עם חבריו.

עדות בעמידה

אודות אמירת ויכולו לאחר תפילת הלחש, נפסק בשלחן ערוך (רסח, ז): 'ואומרים אותו בקול רם ומעומד'. מסביר הט"ז (סק"ה): 'מעומד - לפי שבוהו אנו מעידים להקב"ה במעשה בראשית, ודין העדים בעמידה'.

חידושו של הט"ז: בעשרה!

מוסיף הט"ז: 'נראה לי, דיחיד המתפלל אין חזר לומר ויכולו, דאין עדות ליחיד, ועדה שלימה בעינין להעיד להקב"ה, דהיינו עשרה, ואם ירצה יחיד לאומרה לא יתכוין לשם עדות אלא כקורא בתורה'.

מנגד, האליה-רבה (סק"ד) חולק על הט"ז, וסובר שיחיד חייב לומר ויכולו, כי יש סיבות נוספות לאמירת ויכולו אחרי התפילה, ללא קשר לאמירת עדות.

לפחות שני אנשים

המשנה ברורה מביא את דברי הט"ז

לכתחילה יש להדר לומר 'ויכולו' עם עשרה אנשים. לדעת המשנה-ברורה יש להדר לומר לפחות עם אדם נוסף, וכן נוהגים רבים. במידה ואין אדם נוסף, לדעת החזון-איש אפשר לאומרו ביחיד, ולדעת המשנה ברורה ימוין אז שלא לשם עדות אלא כקורא בתורה.

הלכה למעשה

התורה וההפטרה ביאור שייכות ההפטרה לפרשת השבוע

החוש המקשר: בריאת העולם, ועונש לחוטאים

כאשר ה' ראה שרבה רעת האדם ה' רצה למחות את האדם ואת הבהמה ואת כל היקום. מנהגים: קיים שינוי בין הקהילות במנהגי ההפטרה בפרשת בראשית, למנהג הספרדים: ישעיהו פרק מ"ב, מפסוק ה' עד פסוק כ"א. למנהג אשכנזים: ישעיהו פרק מ"ב מפסוק ה' עד פרק מ"ג פסוק י'. למנהג התימנים: ישעיהו פרק מ"ב מפסוק א' עד פסוק ט"ז.

הנושא המרכזי בפרשת בראשית הוא בריאת העולם, בהקשר לכך מפרטים בספר ישעיהו פרק מב מפסוק ה' בו נאמר שה' בורא השמים ונוטה אותם, ורקע הארץ ונותן נשמה לעם. יש המצביעים על הקשר נוסף: בסוף ההפטרה מבואר שה' יחריב הרים וגבעות ויוביש את הנהרות והאגמים, כאשר יש צורך בעונש, וענין זה מופיע גם בסוף פרשת בראשית

מי הוא 'רבי יצחק' שרש"י מזכיר בתחילת פירושו?

המקור: במדרש ובוזרה

לעצם העניין המובא בפירושו רבי חיים פלטיאל, וכן באותו כתב יד, כביכול מאמר זה אינו מוזכר בשום מדרש, כבר העיר הרה"ק בעל בני יששכר ז"ע בספרו אגרא דכלה (לפרשת בראשית, ביאורי רש"י), שמקור מאמר זה במדרש תנחומא (והוא במדרש 'תנחומא ישן', בראשית אות יא). [אבל מדרש תנחומא זה לא היה לפני האחרונים, שכן התנחומא ישן נדפס מכתב יד רק בשנת תרמ"ה].

עוד העיר החיד"א (שם הגדולים) שמאמר זה מובא גם בילקוט שמעוני (פרשת בא רמז קפו) בשם רבי יצחק. ועוד ציינו האחרונים שגם רש"י עצמו בפירושו על תהלים (קיא) על הפסוק כח מעשיו הגיד לעמו, מביא ענין זה בשם מדרש תנחומא.

בנוסף, העיר החיד"א (נחל קדומים שם), שעצם הקושיא מדוע התורה אינה נפתחת בהחודש הזה לכם כבר מובא בוזה הקדוש (פרשת בא לט:).

בעקבות כל ההערות הללו כותב בחריפות בספר 'נפתלי שבע רצון' (נדפס בשנת תס"ח) על אותו מפרש בכתב-יד שהביא הט"ז: "על כן אני אומר על המפרש הנזכר שגם הוא לא היה צריך להתחיל את התורה בזה..."

נבדד אביו ברמז שמו

כדי ליישב את כל הקושיות הללו, מציע בספר תפארת יוסף (ביאורים) על רש"י, פראג שנת תפ"ה) הסבר מעניין. שבאמת מאמר זה מקורו בבראשית רבה (א, ב) בשם רבי יהושע דסיכנין, ורש"י בחר להביאו דווקא בשם רבי יצחק כמובא בתנחומא, ולא בשם רבי יהושע דסיכנין כמובא במדרש רבה, וזאת כדי לרמוז את שם אביו 'רבי יצחק' בתחילת ספרו.

בעל האגרא-דכלה, ממתיק את הדברים ביתר שאת, שלכאורה לא היה צריך רש"י כלל להביא את בעל המאמר, כשדרכו ברוב המקומות בפירושו שאינו מביא את בעל המאמר במדרש, ובהכרח שכאן הזכיר את התנא רבי יצחק המוזכר במדרש, כדי לרמוז בזה גם את שם אביו בתחילת ספרו.

ובפרט - מוסיף האגרא דכלה - לפי הידוע שצריך כל אחד לרמוז את שמו בתחילת ספרו, אולם מאור עינינו רש"י ז"ל לגודל ענוותנותו לא רצה לרמוז את שמו, אלא רמז אביו בתחילת ספרו, לרמוז על כל הספר מתחילתו ועד סופו שכל זה אמר רבי יצחק, משום שאביו הצדיק השליך לים אבן יקרה שביקשו ממנו לעבודה זרה, והבטיחו לו משמים שיוכה לבן שיאיר עיני ישראל בתורתו, כך שכל הפירושו על התורה הוא בזכותו של רבי יצחק.

את פירושו על התורה שבכתב פותח רבינו רש"י הקדוש במילים אלו: 'בראשית, אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית? משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים וכו'.

נבדד לאביו בתחילת התורה

פולמוס גדול התעורר לדמותו של אותו 'רבי יצחק' שרש"י בוחר להביא את דבריו בפתח פירושו על התורה.

כבר בדברי הראשונים אנו מוצאים מי שכתב שאותו רבי יצחק הוא אביו של רש"י. כך מופיע בפירושו על התורה לרבי חיים פלטיאל, תלמידו של מהר"ם מרטנבורג, שכותב: 'וזאת המימרא דרבי יצחק, כל בעלי מדרשים ביקשוה ולא מצאו מקומה, אך קבלה היא שרבי שלמה אמרה בשם ר' יצחק אביו, עכ"ל (אגב, רבי חיים פלטיאל מוסיף שם, דבר נפלא, שרש"י פתח את פירושו באות א' [אמר רבי יצחק], וסיים את פירושו באות ת' [ישר כח ששברת]).

'שאל קושיא ואכתבה על שמך' גרסא מורחבת יותר מביא רבינו הט"ז בחיבורו 'דברי דוד' על פירושו רש"י, וז"ל: 'והיינא כד הוינא טליא, ראיתי כתב אחד, ישן נושן מאוד, ביאור רש"י, כותב בו שזה המאמר בשם ר' יצחק שמביא רש"י אינו מוזכר בשום מדרש או תלמוד, אלא שמה שאמר מה טעם פתח בבראשית כו', הוא מדרש, ולא דברי ר' יצחק, אלא שזה רבי יצחק היה אביו של רש"י, ולא היה למדן גדול, ורש"י רצה לכבד אביו ולהזכירו בתחילת חיבורו ואמר לו [רש"י לאביו]: שאל איזה קושיא ואכתבה על שמך, והקשה לו [אביו] סתם: למה התחילה התורה בבראשית כו', עכ"ל הט"ז.

כלומר, המשך דברי רש"י מהמילים 'מה טעם פתח מבראשית' מקורו במדרש, אבל תחילת הקושיא של 'אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה וכו' - זאת הקשה אביו של רש"י.

אביו של רש"י היה תלמיד חכם

אולם הט"ז מעיר שמה שמובא באותו כתב יד שאביו של רש"י לא היה למדן גדול, זה אינו נכון, שהרי רש"י בפירושו על הש"ס (ע"ז עה, א ד"ה לא פליגי) מביא פירושו בשם אביו וכותב: "לשון אבא מורי מנוחתו כבוד והוא נראה בעיני, עכ"ל. (וכן העיר החיד"א בנחל קדומים (בראשית א), ובשם הגדולים (מערכת גדולים, מערכת ש' אות לה).

מחוברים לתורה הקדושה

מאמר יסודי ומלהיב בנוהל הנחיצות ללימוד חומש ורש"י מדי יום

מאת כ"ק מרן האדמו"ר בעל ארחות אהרן מפניסק קארלין זי"ע

קביעת לימוד חומש ורש"י דבר יום ביומו

מן הראוי שיקבל כל אחד על עצמו לקבוע לימוד מסודר בתורה שבכתב, לקנות ידיעה ברורה בחמשה חומשי תורה ופירוש רש"י על בוריים שזוהו יסוד התורה, וממנו יתד ופינה לכל התורה כולה. לימוד חומש עם פירש"י הוא הוא המזון הרוחני הראשון שצריך האדם לזון את נשמתו כדוגמת חיוניותו של הלחם למזון הגוף.

הלכה פסוקה

ובאמת כי היא הלכה פסוקה בשולחן ערוך (או"ח רפ"ה א-ב) שחייב אדם להעביר הסדרה שניים מקרא ואחד תרגום עם פרש"י. ואף שבוודאי מחוייבים לומר התרגום שקדושתו גדול מאד שניתן בסיני, עכ"ז עיקר הבנת התורה הוא על ידי פירש"י (עיי"ש מ"ב סק"ו וביה"ל ד"ה תרגום), וירא שמים יוצא ידי שניהם. והובא בספ"ק בית אהרן (עד, ג) בזה הלשון, כשהאדם קורא הפרשה שניים מקרא ואחד תרגום יכולים ליקח מזה חיות וכל מה שצריך.

על מה אבדה הארץ

וכעת בא ליידינו מעשה בהרה"ק רבי מרדכי מנדבורנה זי"ע שביום טוב ראשון של סוכות זה מלאו מאה שנים להסתלקותו לגנוי מרומים, אשר פעם באו לבקר בהיכלו האחים הק' העצי חיים מסיגעט והרה"ק מסאטמאר זי"ע בהיותם נערים עולי ימים, ואמר להם בקדשו כי סיבת הדבר שהרבה מגדולי ישראל נפלו ויצאו מדרך הישר ל"ע, יען כי לא הקפידו ללמוד חומש רש"י מדי שבוע. ומני אז קיבלו עליהם אלו האחים בחק ולא יעבור, והרה"ק מסאטמאר אף בערוב ימיו שכבכו על ערש דוי הקפיד מאד שישב אדם ויקרא לפניו כל הפרשה חומש עם רש"י מתחילתו ועד סופו.

בחיכו של רש"י בעולם הבא

ומטו משמיה דהרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע ויש אומרים בשם החתם סופר זי"ע ואפשר כי אכן שניהם אמרו זאת, שכל מי שיקפיד ללמוד חומש ורש"י מדי שבוע יזכה לאחר פטירתו מהעולם להיכנס בהיכלו של רש"י הקדוש.

פירושי עמוקים בכל תיבה של רש"י

ובשם הגדולים (מערכת ש' אות לה) כתב שהיה אומר רבינו תם נכד רש"י הק', מה שפירש אדוני זקני הש"ס אף אני אעשה זאת, אבל פירוש המקרא לית בחילי כי לא אוכל עשוהו, עכ"ל.

והנה מלבד מה שכיוון לסודות התורה הגנוזים בו כאמור שהוא למעלה משכל אנושי, אפשר כי יכוון עוד לזאת שהשכיל רש"י הק' להעמיד פירושו באופן שיהיה שוה לכל נפש, כל אחד לפי דרגתו, האיש ההמוני לפי השגתו הפשוטה, ואנשי האמת והצדיקים לפי גודל השגתם ומדרגותיהם הם. כי בכל תיבה רמוזים פירושים עמוקים אין קץ, כאשר שח לנו פעם רבי אשר ב"ר דוד זעליג ז"ל כי העמיד בביתו כמה וכמה איצטבאות המיוחדים רק עבור חיבורי הביאורים על פירש"י, מלבד החיבורים הידועים המזוהי, וגור אריה וכו'. גם כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש זי"ע היה מדייק בכל קוץ ותיבה של רש"י ומדבריו אלו הדפיסו ספרים רבים. וכבר כתב רבינו הרא"ש (ארחות חיים אות לו) שבפירוש רש"י צריך האדם לדקוק עד קצה היכולת.

והמאירי בהקדמות לאבות כתב בזה הלשון "פירוש רש"י הוא ראש לכל החיבורים. ואם רבו הלוהמים עליו, כלי זיינו ותשובתו מתוך דבריו, כולם נכונים למבין. אין מעלתו ניכרת רק לחידים, כי במילה אחת יכלול לפעמים תירוצים של חבילי קושיות". ואם כתב כן בענין פירושו על הש"ס, על אחת כמה וכמה לפי פירושו על התורה שבכל מילה יכלול פירושים ותירוצים עד אין סוף. אכן עם כל זה השכיל רש"י הק' לכתוב הדברים כפשוטם, למען יוכל כל איש ללמוד פירושו כפשוטו לפי השגתו, אולם שומה על האדם שלא להונות את עצמו, ולהתייגע להבין היטב כוונת דבריו.

תורת הדקדוק ברש"י

גם בדקדוקי רש"י ניתן לראות כי הוא עמוק עמוק מאד, ואין אנו יכולים להשיג הדברים בשכלנו. כי יש אשר מביא

רש"י סימוכין וראיות מכמה פסוקים לדרכו בדקדוק, ואילו במקום אחר בעת שמבקש להביא ראיה לאותו ענין בדקדוק, ולאותו פועל, או לאותה אות שניתוספה, אזי מביא סימוכין מפסוקים אחרים. והדבר אומר דרשני למה כאן הביא פסוקים אלו, ושם פסוקים אחרים. וזה ברור שמלבד שיש בו ענינים עילאיים שנשגבים מבינתנו, יש בו גם פירוש פשוט שכל אחד יוכל הבינו לפי מיעוט השגתו.

בכל יום, בעיני ובעמקי

אהובי אחיי, מדי שנה אנו נוהגים לעורר בלוויית החג, ובעזה"י נזכה גם לשנה הבאה כן, ואף אם יבוא משיח צדקנו גם יוצרכו לעורר על כך. כעת שכל ישראל מתחילים מבראשית, וכבר התחילו היום בפרשת בראשית, שומה על כל איש ישראל לקבל על עצמו כיתד בל תימוט ללמוד מדי שבוע פרשת השבוע חומש עם פירש"י, חק ולא יעבור.

וסדר לימודו, שיקבע ללמוד בכל יום פרשה אחת מאותה סדרה בעיני ובעומק ולא באמירה גרידה והעברה בעלמא, ולהתייגע בדבורים המוקשים המפוזים בכל פרשה ופרשה ואין צריך לומר בפרשיות הקשות בכללן, ללומדם ביסודיות ולהבין היטב מהו הפירוש הראשון ברש"י ומה הוא הפירוש השני ומה נפקא מינה יש ביניהם. וכאשר ילמד כל יום פרשה אחת יוכל לירד לעומקן של דברים ולהשיג הבנתן, מה שאין כן באם ישיאירנה לערש"ק, לא יהיה סיפק בידו להבינה על בוריה. ו

באמת כי פליאה דעת ממני אשר יש שבאים בערב שבת ולומדים כל הפרשה במהירות ובהעברה בעלמא מקופיא, וכי לזה לימוד ייקרא. אשר על כן כה יעשה כדברינו, ובליל שישי וביום ערש"ק יחזור ויטיב על הפרשה כולה בתוספת ביאורי מפרשי התורה הרמב"ן והאור החיים הק', ואזי אז יזכה להיכנס לשבת קודש באנפין נהירין בנהירו עילאה. אזוי האט דער שבת א אנדער ליכטיקייט, ווייל דאס איז די גרעסטע הכנה אויף שבת [כך יש לשם אור אחר, וזו ההכנה הגדולה ביותר לשבת]. ובאופן כזה יוכל אחר כך האדם לעשות שמחה אמיתית לגמרה של תורה בשמחת תורה.

לימוד חומש ורש"י - תורה לשמה

והנה ידוע הפלגת רז"ל במעלת העוסק בתורה לשמה. גם האריכו בספרים באופן לימוד התורה שתהא בדחילו ורחימו ככוונת התדבקות בהשי"ת נותן התורה. אמנם ידוע הוא לכל, אשר בעת שיבוא האדם להגות בתורת ה' מיד מסיתו הבעל דבר בפניות שונות ומערב בתורתו מחשבות התגדלות והתפארות. אכן בענין לימוד הסדרה עם פירש"י בזאת יוכל איש ישראל ליש לימודיגת תורה לשמה, כי בוודאי שום אדם לא יבוא לשבח מקחו ולימודו בזה, וביותר ניקל לו לאדם בזה שיהא לימודו ככוונת אמת, רק כדי לעשות נחת רוח ליוצרו, ולהתדבק ע"י תורתו זו בבוא כל עולמים.

אחרי תפילת שחרית

ומה טוב אשר יקבע לימודו בזה תיכף אחר תפילת שחרית (עי' מ"ב ס' רפ"ה סק"ח) בהיותו מעוטר בתפילין, והוא יקר מאד וחשוב קמי קוב"ה, כי בזה הנהו מקיים גם ח' מצוות עשה של תפילין (מנחות מד, א) בכל עת ורגע. ועוד והוא העיקר כי על ידי לימוד חומש רש"י בבחינת תורה לשמה בראשיתו של כל יום, יזכה להמשיך מזה ולבא לידי כך שכל עניני לימודו וסדרי תורתו משך כל היום יהיו באופן תורה לשמה להתדבק בנותן התורה ב"ה.

ואל יקשה בעיניך דבר זה, כי הוא קל מאד לעשותו אחר ההרגל. ואף שהפרשה הראשונה מורכבת מעט, יתגבר בלימודה, ויקבל על עצמו בקבלה גמורה על כל השנה, בקבלה אמיתית וכנה. קבלה גמורה כיתד שלא תימוט. כי אז יקבל סיוע מלמעלה כמו שהובא בנה"ח (שער א' פרק יב) שהקבלה שאיש ישראל מקבל בדבר מצוה, נעשה מזה התעוררות בכל העולמות, ואור מקיף נמשך עליו, והוא מסייעו שיוכל לקיים הקבלה בפועל. גם הובא במהרש"א (מכות ב, ב) שבכל מחשבה טובה שיש לו לאדם הוא בורא לו מלאך טוב, ומלאך זה מוליך אותו כפי רצונו הטוב.

נקראתי ראשית / יוסף ארבל

נחפז לבית התורה וקול שער מרשרש מביט נכחי, השערה שמא אותי דורש!?	הנה הנני זמן ישבע ימים באלם קול זועק, ענני צועקים, הומים
מושיט ידו אל גמרא וקצות "אני מולידו" מלותי נעוצות!	נצב בירכתים רוצה ואינו נראה אחד וגם שתיים אולי יהוס, אולי ישעה
ובתשפ"ה, בבראשית בצה ענדה וסוף סוף מוחשית היא, זאת ההבנה לגאון, היתה דברתי מביטים אלי באהב הגיעה שעתי שעת תורה שבכתב	וצאצאי, גדלו בקומה, בשעור את פניהם יחלו ואין לי שיעור!?
שבועי אל נערים וזקנים בצל כנפי דעת קונים שוב לא נגמר תפקידי, בילדי תשב"ר ולא רק בשעת קריאת - - - באתם לגני אתם הדבקים בתורה שוב אינני לארון, תפאורה ושוב, חמש ורש"י בגאון, הנני! אמר לנפשי ישעתך אני אני התורה אותי התקבלת בשכיל התורה אתה נגלית!	ספר קטן אני וקמש שמי מסיני באתי, ועודני בדמותי ובצלמי ראשון וראשית נבראתי בי עולם השית ועודני בטהרתי מדוע בי לא תבחינו והנני אב לכל בינו, התבוננו זעקתי בקול!?
	בני המה תולדותי ולמה דלגתם על פני נצבתי באלם מדוע באתי ואינני אולי יהוס, ירחם אולי ימצאני והנה ירא, חרד עורר השחר עת ללמד, בא מועד כל תאחר

